

С. Л. ЗВОРСЬКИЙ*

ІСТОРІЯ БІЛОЇ ЦЕРКВИ В ПОДІЯХ І ПОСТАТЯХ

Чернецький Є. А. Історія Білої Церкви: події, постаті, життя / Євген Чернецький. – Біла Церква : Пионківський О. В., 2012. – 448 с. : іл.

В останні десятиліття масовим явищем стала поява публікацій з історії тих чи інших населених пунктів і регіонів України. Різними є мотиви і підходи до їх написання, глибина описування теми, ступінь достовірності і залученості історичних джерел – від оперування виключно

архівними документами до переказу легенд і бувальщин, стиль викладу – від сухої хронології подій до вільного “потоків свідомості” в жанрі есе, обсяг – від тонких брошур до кількатомних видань. Як не парадоксально, більшість авторів цих публікацій не є істориками за освітою і родом повсякденної діяльності, дехто з них взагалі не має вищої освіти. Але є спільне, що об’єднує цих різних краєзнавців – ширий, непоказний патріотизм, благородне прагнення з допомогою друкованого слова донести до сучасників і майбутніх поколінь історію рідної землі. Для деякого з краєзнавців вивчення історії своєї малої батьківщини стає справою всього життя, в якому вони досягають значних здобутків. Так, багатьом киянам відомі історичні екскурси в минуле міста, авторами яких є киевознавці Віталій Ковалинський, Михайло Кальницький, Дмитро Малаков, Василь Галайба, Анатолій Макаров, Олександр Анісімов. Львів’яни зачитуються працями Ірини Котлобулатової, одесити – Григорія Зленка та ін. І таких подвижників історичного краєзнавства в Україні, на щастя, досить багато.

До когорти таких безмежно залюблених у рідний край дослідників з цілковитою підставою можна віднести і білоцерківця, кандидата історичних наук Євгена Чернецького. Філософ, а точніше політолог за

* Зворський Сергій Леонідович – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник, Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства.

освітою, він уже майже два десятиліття надзвичайно плідно працює в царині минувшини України. Коло його наукових інтересів досить широке – генеалогія, історична демографія, соціальна історія шляхетських родів правобережної шляхти та дворянства Російської імперії, геральдика, нумізматики, історія населених пунктів Поросся тощо. Він є одним з фундаторів і керманічів Товариства охорони старожитностей Київщини, членом Національної спілки краєзнавців України та низки інших товариств, у тому числі й за кордоном. Працьовитості і плідності публікаторської та історико-популяризаційної діяльності Є. Чернецького можна лише по-доброму позаздрити: щороку він видає по кілька (!) книг монографічного рівня, а загалом його доробок становить понад 500–600 публікацій. І це у 40 років! За такою вражаючою плідністю стоїть щоденна, без відпусток, свят і вихідних днів копітка пошукова праця, у тому числі в бібліотеках і архівах. Невипадково Євгена Анатолійовича добре знають працівники багатьох державних архівів Києва та інших регіонів, а за обізнаністю з деякими архівними фондами він може перевершити навіть професійних архівістів.

Звичайно ж, Є. Чернецький і за своїми професійними обов'язками (він обіймає посади завідувача відділу інформаційно-краєзнавчої роботи Білоцерківської міської публічної бібліотеки, за сумісництвом – старшого наукового співробітника Білоцерківського краєзнавчого музею та Меморіального музею-садиби І. С. Козловського у с. Мар'янівці на Київщині), і за покликанням душі не міг залишатися осторонь вельми цікавої і плідної теми вивчення історії рідної Білої Церкви – міста, що налічує майже 1000 років (засноване Ярославом Мудрим під іменем Юр'їва (Святого-Георгія-на-Росі), і з яким пов'язано чимало важливих сторінок історії України, міста, оспіваного багатьма письменниками і поетами (одразу згадуються рядки з пушкінської “Полтави”: “Сребристых тополей листы. / Луна спокойно с высоты / Над Белой Церковью сияет / И пышных гетманов сады, / И старый замок озаряет”), міста, яке перебувало у складі кількох держав, але завжди було і залишається рукотворною перлиною Поросся, є найбільшим за чисельністю населення і промислово-аграрним центром Київщини.

Результатом багаторічних історико-краєзнавчих студій Є. Чернецького став вихід у світ у квітні 2012 р. вельми цікавого видання – книги “Історія Білої Церкви: події, постаті, життя”. Вже з назви стає зрозумілим, що ця книга є своєрідним зведенням історичних відомостей про древнє місто над красунею Россю. Тематично і композиційно книга поділяється на 7 блоків (розділів): Про важливе; З історії міста; Простір минулого; Місто і люди; Поза містом; Спадщина; Біль. У кожного з розділів – своє призначення та мета: і загальні відомості про історію міста, і детальне висвітлення окремих сторінок Білої Церкви в ті чи інші історичні періоди, і різноманітні епізоди з історії окремих куточ-

ків, вулиць, майданів, установ, і згадки про окремих осіб – від монархів, гетьманів, полководців, магнатів, письменників до рядових білоцерківців, які так чи інакше причетні до становлення і розвитку міста, і невеличкі шкіци про минуле населених пунктів поблизу Білої Церкви, і аналіз усних та писемних джерел, що стосуються білоцерківської давнини. З такої строкатої мозаїки навдивовижу гармонійно вимальовується загальна історія міста. Цікаво, що книгу можна читати з будь-якої сторінки і при цьому цілісність сприйняття загального тексту і канви історичного викладу не порушуються. Це вже є свідченням професійної майстерності історика. Найсильнішим у плані емоційного сприйняття, на нашу думку, є завершальний розділ під назвою “Біль”, який, на відміну від попередніх розділів, написаний у публіцистичному стилі (це ще одна сильна грань непересічних талантів Є. Чернецького). Загальний лейтмотив цього розділу – переживання палкого патріота Білої Церкви, яким, без сумніву, є автор, з приводу поступового перетворення перлини Поросся у безлике “панельне місто N”, населене манкуртами, що не знають своєї історії, байдужі до громадських справ. Для цих переживань у автора є всі підстави, адже на очах одного покоління поступово руйнується те середовище, яке віками визначало неповторну ауру міста, його дух. Зруйнувати цю ауру бездумною забудовою історичного ландшафту стандартними “панельками” і відвертим вандалізмом стосовно історичних пам’яток дуже легко, відродити – практично неможливо. А ми ще дивуємося, чому багато міст у місцях масової багатоповерхової забудови подібні до близнюків, і важко зрозуміти, де знаходишся – у Білій Церкві чи Броварах, Умані чи Богуславі.

Ще однією родзинкою книги є те, що в багатьох історичних шкідках автор виступає не як відсторонена особа оповідача, а як реальний учасник історичних досліджень. Наприклад, розповідаючи про підземелля Білої Церкви, з якими пов’язано багато легенд, але бракує реальних даних, Є. Чернецький описує непрості перипетії діяльності групи білоцерківських дослідників-аматорів з пошуку та топографування підземних ходів у місті, коли довелося долати численні штучні перепони у цій справі (бо бюрократам марилося, що дослідники при цьому знайдуть і привласнять приховані у підземеллях старовинні скарби) і нейтралізувати надмірну увагу з боку “компетентних органів” і навіть ризикувати власним життям через наявність в цих ходах мін.

Книга щедро ілюстрована багатьма світлинами, малюнками, портретами історичних діячів, родовими гербами тощо. Багато з цих ілюстрацій можна вважати унікальними, наприклад, дореволюційні знімки вулиць, будинків і мешканців міста. Часто лише ці старі поштівки-раритети дозволяють судити, який вигляд мали ті чи інші споруди і вулиці Білої Церкви, адже від них, на жаль, нині не залишилося і сліду. Можна лише уявити, скільки часу і коштів витратив автор на пошук

цих ілюстрацій, які роблять це видання набагато привабливішими (зазначимо, що книга вийшла у видавництві знаного білоцерківського видавця Олександра Пшонківського і, як і інші книги цього видавництва, вирізняється продуманим оформленням і ошатністю).

Не можна не відзначити й те, що Є. Чернецький майстерно володіє словом. Це, очевидно, результат багаторічного самовдосконалення як науковця і журналіста та самовимогливості. Книга написана цілком живою мовою, вигідно вирізняється багатством лексики, без зайвої патетики і “наукоподібності”, а тому читається дуже легко, як художній твір визнаного майстра красного письменства. Чи багато сучасних науково-популярних видань можуть похвалитися такими якостями? Мабуть, що ні.

Адресне призначення цієї книги – надзвичайно широке – від “батьків” міста до білоцерківських школярів. Для останніх, мабуть, у першу чергу, бо любов до рідної землі закладається з дитинства. А загалом цю книгу мусить вдумливо прочитати кожен білоцерківець. Адже, не знаючи своєї минувшини, не оцінивши власною неупередженою думкою те, що відбувалося у місті і навколо міста протягом століть, життя і вчинки багатьох осіб, чий імена нерозривно пов’язані з Білою Церквою, неможливо упевнено обирати шлях у майбутнє. Знання історії малої батьківщини – це один з наріжних каменів у формуванні загального світогляду, громадської позиції і патріотизму кожного громадянина, тому цілком можна погодитися з думкою депутата Київської обласної ради Володимира Полочанінова, який виступив спонсором даного видання. У передмові до книги він зазначив: “Славна минувшина, її видатні особистості є для нас невичерпним джерелом патріотизму, жертвовності, натхнення”. Саме таким джерелом і слугує книга Є. Чернецького.

Будь-яке наукове видання, яке адресоване широкому читацькому загалу, потребує належного науково-довідкового апарату. У книзі Є. Чернецького вміщено список публікацій автора історико-краєзнавчої тематики, починаючи з 1994 р. (він не має наскрізної нумерації, але те, що цей список займає 25 сторінок, викликає захоплення такою працездатністю). Багато в чому ця книга фактично є передруком розрізаних невеличких публікацій Є. Чернецького у місцевих періодичних виданнях, зібраних в одному томі. Для полегшення орієнтування у змісті книги у кінці видання вміщено об’єднаний іменний та географічний покажчик (такий підхід є досить оригінальним, однак користування ним не викликає утруднень).

Загалом історія Білої Церкви настільки багата і різноманітна, що у межах навіть досить значної за обсягом книги її охопити неможливо. Попри універсальний за характером виклад фактів з минулого міста, багато історичних відомостей залишилися поза рамками видання. Це, наприклад, життя у місті під час тимчасової нацистської окупації, фор-

мування потужної промислової інфраструктури Білої Церкви у повоєнний час, мистецьке, спортивне життя білоцерківчан тощо. Чекає на свого дослідника і історія побутування національних меншин у місті, зокрема євреїв (але для цього, мабуть, потрібно бути вихідцем з даного середовища і досконало знати іврит та ідиш). Зустрічаючи у тексті назви вулиць міста та інші топонімічні згадки, ловиш себе на думці, що у книзі бракує мапи Білої Церкви та її околиць. Утім, наскільки нам відомо, Є. Чернецький продовжує роботу над історією міста, тож чекатимемо на появу наступної його книги, а авторові побажаємо нових творчих здобутків і натхнення.

На завершення рецензії хотілося б наголосити на тому, що книга Є. Чернецького, його творчі підходи до розкриття тих чи інших сторінок історії міста, можуть слугувати орієнтиром і спонукальним чинником для інших краєзнавців України. Лише на Київщині є чимало міст, чия історія налічує багато століть – Васильків і Фастів, Бориспіль і Бровари, Узин і Кагарлик, Яготин і Тараща. Написання розгорнутої і об'єктивної історії цих та багатьох інших населених пунктів, як підмурівку загальної історії України, це надзвичайно важлива і суспільно затребувана справа. І Є. Чернецький своєю книгою переконливо доводить, що в цій справі немає нічого неможливого, потрібні лише бажання і усвідомлення корисності цієї роботи для нинішнього і майбутніх поколінь.